

Слово від редакції

ВПРОВАДЖЕННЯ СТАЛИХ ІНІЦІАТИВ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

SUSTAINABLE INITIATIVES IMPLEMENTATION IN THE EUROPEAN UNION FINANCIAL SECTOR: GUIDELINES FOR UKRAINE

Людмила Гуляєва

Канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів Академії праці, соціальних відносин і туризму, керівник проекту міжнародної технічної допомоги Європейського Союзу «Фінансовий сектор ЄС як рушій сталого розвитку: європейська інтеграція, реформи, перспективи мережевої економіки» програми ЄС «ЕРАЗМУС+», напряму «Модуль Жан Моне»

Liudmyla Huliaieva

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Finances, Academy of Labour, Social Relations and Tourism, coordinator and module leader of the Jean Monnet Module project «The EU Financial Sector as a Driver for Sustainable Development: European Integration, Policy Reform and Networked Economy Perspectives» of «Erasmus+» Programme

 orcid.org/0000-0002-0045-8551

 finsectoreu@socosvita.kiev.ua, glp2002@ukr.net

Сталий розвиток та фінансовий сектор

У вересні 2015 р. 193 держави-члени Організації Об'єднаних Націй на Саміті зі сталого розвитку одностайно прийняли нову глобальну програму сталого розвитку, що містить 17 амбітних цілей, яких світ має досягнути до 2030 р. Серед них подолання бідності, голоду, підтримка здоров'я та поширення здорового способу життя, всеохопний та справедливий доступ до якісної освіти, гендерна рівність та інші. Однак, щоб поставлені цілі були втілені у реальне життя, мають відбутися істотні зміни у функціонуванні глобальної та національної економік.

У першу чергу змін потребуватиме фінансовий сектор економіки, що має перейти до сталого функціонування та довести свою здатність спрямовувати потоки фінансових ресурсів економічної системи на фінансування потреб суспільства з огляду на концепції сталого розвитку. За оцінками ООН, досягнення цілей сталого розвитку - глобальний план подолання бідності, боротьби з кліматичними

змiнами, захист навколишнього середовища, вже до 2030 р. коштуватиме свiту щорiчно 5-7 трлн. дол. США [1].

Виникає потреба у формуванні принципово нового - сталого фiнансового сектору, що має характерні особливостi. Насамперед, цей сектор має бути здатний продукувати ринку новий «сталий» тип фiнансових послуг, що надаються фiнансовими посередниками з урахуванням соціально-екологічних факторів та спрямовані на фiнансування цiлей сталого розвитку. З-помiж таких послуг стають популярними «зелені» або «теплі» кредити, «зелені» облiгації, пiльгове фiнансування для соціальных підприємств, соціально-вiдповiдальні iнвестиції, соціально орієнтований краудфандинг, програми фiнансової пiдтримки сталих галузей економiки та iнші. Бiльше того цей сектор повинен представляти собою сукупність сталих фiнансових iнститутів (банків, страхових компаній, iнвестиційних фондiв та iнших посередникiв), що здiйснюють свою дiяльність (а не окремі послуги чи продукти) згiдно з концепцією сталого розвитку.

Попри те, що вихiдна ситуація щодо формування в Європейському Союзі (ЄС) стiйкої фiнансової системи ще далека вiд iдеалу, останні роки спостерiгаються значні успiхи у впровадженні сталих фiнансових iнiціатив [2]. Так, Європа традиційно лiдує на свiтовому ринку соціально-вiдповiдальних iнвестицій та «зелених» фiнансових операцій: саме ЄС належить 63,7% свiтового обсягу фiнансових активiв, менеджмент яких здiйснюється на основі ESG-концепції (iнноваційний пiдхiд врахування екологічних, соціальных та управлiнських факторiв, застосовується iнвесторами i фiнансовими посередниками при формуванні iнвестиційного портфеля i фiнансування проектiв). 47% фiнансових установ (переважно банки), якi приєдналися до iнiціативи «Принципи вiдповiдального iнвестування (PRI)», також розташовані у Європі [3] (PRI передбачають врахування соціально-етичних принципiв при наданні проектного фiнансування). Сукупні обсяги емітованих протягом 2012-2015 рр. зелених облiгацій у Франції, Великій Британії та Нiмеччині в 1,4 рази перевищують аналогічний показник США i в 21 разiв показник Китаю [4, с. 55]. У 2016-2017 рр. топ iнвестиційних банків свiту як найбільш iнноваційний iнвестиційний банк в сфері кліматичних змiн та стiйкостi за версією «The Banker magazine» очолював європейський банк «BNP Paribas» [5].

З огляду на необхідність реформування фiнансового сектора ЄС для посилення його вкладу у досягнення цiлей сталого розвитку, ще починаючи з фiнансової кризи 2008 р., стабілізація фiнансових ринків та їхнього спрямування на сталий розвиток перетворилися у найважливіший пріоритет європейської полiтики. Вiд 2008 р. Європейська комiсія ухвалила понад 50 нормативно-правових актiв покликаних: встановити нові правила для європейської та глобальної фiнансових систем; побороти європейську боргову кризу, перетворити фiнансовий сектор ЄС на безпечний, вiдповiдальний та такий, що стимулює економiчне зростання, сектор економiчної системи; створити банківський союз для змiцнення євро [6].

З-помiж важливих правових iнiціатив вiдзначимо наступні: 1) механiзм єдиного банківського нагляду на чолі з Європейським центральним банком (Single Supervision Mechanism, SSM, 2012); 2) єдиний механiзм роботи з проблемними банками (Single Resolution Mechanism, 2013); 3) створення Європейської схеми страхування вкладiв (European Deposit Insurance Scheme, 2015) [7].

Проект в Академії праці, соціальных вiдносин i туризму

Досвiд впровадження сталих iнiціатив у фiнансовому секторі ЄС (сталі фiнансові послуги, соціально-вiдповiдальні iнвестиції, iнновації фiнансового регулювання та нагляду) може стати корисним для реформування фiнансового сектору української економiки як у контексті подальшої євроiнтеграції України, так i у зв'язку з тривалою фiнансовою кризою у банківській системі. Для пiдвищення поiнформованостi українського суспiльства щодо розвитку фiнансового сектора ЄС та його ролі у забезпеченні сталого розвитку рiгiону, дослідження можливостей для iмплементации досвiду ЄС у вiтчизняну практику

з 2016 р. в Академії праці, соціальних відносин і туризму (АПСВТ) реалізується освітній проект Модуль Жан Моне «Фінансовий сектор Європейського союзу як рушій сталого розвитку: європейська інтеграція, реформи, перспективи мережевої економіки» програми ЄС «ЕРАЗМУС+» (номер проекту 575275-EPP-1-2016-1-UA-EPPJMO-MODULE) [8; 9].

Ураховуючи сучасні вимоги до розвитку фінансового сектору економічних систем, освітній проект АПСВТ орієнтований на досягнення таких цілей:

- просування інноваційного погляду на фінансовий бізнес в ЄС як на стійкий сектор європейської економіки серед студентів нового покоління, професійних груп та представників громадянського суспільства в Україні;
- підвищення якості професійної підготовки в Україні та ЄС шляхом створення нового курсу з європейських студій «Фінансовий сектор ЄС як рушій сталого розвитку: європейська інтеграція, реформи, перспективи мережевої економіки» для студентів АПСВТ та широкого кола зацікавлених осіб. Набуття слухачами курсу актуальних знань про розвиток фінансового сектору ЄС, формування навичок цінних для їх академічного та професійної зростання, підвищення їх громадянської активності;
- формування нового типу споживачів фінансових послуг, які вимагають від фінансових установ, високої якості послуг та соціально відповідальної поведінки;
- сприяння науковим дослідженням та допомога у отриманні першого викладацького досвіду, поширення результатів наукових досліджень для молодих дослідників фінансового сектора ЄС.

Для реалізації поставлених цілей проект передбачає заходи для широкого переліку категорій стейкхолдерів (студентів, молоді, академічної спільноти, практиків фінансового сектора, зарубіжних фахівців, осіб, що цікавляться проблематикою проекту):

- навчальний курс з європейських студій «Фінансовий сектор Європейського Союзу як рушій сталого розвитку: європейська інтеграція, реформи, перспективи мережевої економіки» (2016-2019 рр.);
- воркшоп «Краудфандинг в ЄС як новий інвестиційний інструмент зі сталим фокусом» (2017 р.);
- конкурс наукових робіт молодих науковців на тему «Роль фінансового сектору у досягненні сталого розвитку: європейський досвід та можливості його впровадження у національну практику» (2017-2018 рр.);
- круглий стіл «Впровадження кращих практик ЄС для створення сталого фінансового сектору України» (2018 р.);
- дослідження «Кращі сталі практики європейської банківської справи» (2018-2019 рр.);
- міжнародна конференція «Фінансовий сектор ЄС та сталий розвиток: європейський досвід, стратегічні орієнтири для України» (2019 р.)

За роки реалізації проекту в АПСВТ отримано вагомий результати. Можемо констатувати, що вже вдалось створити неформальну мережу молодих та досвідчених дослідників, що передбачає розробку спільних проектів за напрямом Еразмус+ та співпрацю щодо інформування учасників мережі про освітні та наукові заходи, що проводяться в організаціях учасників. Учасниками різноманітних заходів проекту стали понад тисячу осіб, що здобули нові знання та навички з фінансової грамотності, пошуку фінансових ресурсів для проектної діяльності, бізнесу, громадських організацій, менеджменту фінансових установ на засадах сталого розвитку, застосування нових інструментів фінансування проектної діяльності організаціями різних сфер та організаційно-правових форм діяльності.

Завдяки цьому проекту АПСВТ перетворюється на майданчик для дискусій, старту нових грантових проектів, підвищення кваліфікації та саморозвитку студентства, аспірантів, науковців та педагогів вищих навчальних закладів, представників громадянського суспільства з активним залученням гостей спікерів та експертів з країн ЄС.

Конкурс молодих науковців

У межах впровадження проекту «Фінансовий сектор Європейського союзу як рушій сталого розвитку: європейська інтеграція, реформи, перспективи мережевої економіки» у вересні 2017 р. - березні 2018 р. було проведено Всеукраїнський конкурс праць молодих учених «Роль фінансового сектору у досягненні сталого розвитку: європейський досвід та можливості його впровадження у національну практику». Конкурс, організований на базі АПСВТ, покликаний мотивувати до співпраці, створити в Україні середовище для дискусій молодих та досвідчених науковців, що досліджують фінансовий сектор ЄС та України у контексті його здатності бути потужним рушієм сталого розвитку суспільства.

Перший етап конкурсу, організованого АПСВТ в рамках проекту Модуль Жана Моне, тривав з вересня 2017р по січень 2018. Учасниками конкурсу могли бути особи, що належать до однієї з категорій:

- молоді науковці, що мають вищу освіту, віком до 35 років (одноосібні праці, праці у співавторстві з молодими науковцями, праці у співавторстві з досвідченими дослідниками);
- мандидати наук незалежно від віку, якщо вони отримали науковий ступінь протягом останніх п'яти років.
- студенти старших курсів у співавторстві з досвідченими науковцями.

Попри складність досліджуваної тематики конкурс мав надзвичайний успіх. Для участі в конкурсі було подано 32 роботи У конкурсі взяли участь 60 молодих та досвідчених науковців - дослідників європейської тематики. Географія авторів конкурсних робіт охопила 13 областей України. Вік авторів коливався від 18 до 67 років, однак, більшість дослідників були молоддю до 35 років, а 40,5% учасників - це дослідники, що стали кандидатами наук протягом останніх 5 років.

Подані на конкурс роботи розкривають різні аспекти дослідження європейських студій, зокрема сучасний стан фінансового сектору ЄС: структуру, модель управління, тенденції розвитку, виклики та суперечності, реформування фінансового нагляду та регулювання, роль фінансового сектора ЄС в забезпеченні сталого розвитку; посилення інтеграційних процесів в європейському фінансовому середовищі; нові інструменти для фінансування сталого розвитку в ЄС та різні аспекти їх практики: проектне фінансування, ринок соціально-відповідальних інвестицій, краудфандинг, фінансова підтримка соціального підприємництва, стартапів, фінансування малого та середнього бізнесу, корпоративна соціальна відповідальність банківського та фінансового бізнесу; забезпеченні стійкості у фінансовому секторі України: сучасний стан та перспективи розвитку банківських та небанківських фінансових установ, їх проблеми та перспективи у контексті європейської інтеграції, шляхи переорієнтації на забезпечення сталого розвитку економіки України, уроки й можливості впровадження досвіду ЄС для фінансової системи України.

На другому етапі конкурсу (лютий - березень 2018 р.) кожна конкурсна робота пройшла як перевірку на оригінальність тексту програмними засобами «Антиплагіат», так і «сліпе» рецензування трьох рецензентів (роботи та рецензенти розподілялися у випадковому порядку з дотриманням анонімності).

Конкурсна комісія, до складу якої входили провідні українські та європейські науковці та представники фінансового бізнесу, при визначенні переможців, враховувала такі критерії, як: актуальність, практичне значення поданих на конкурс робіт; самостійність, оригінальність і доказовість суджень, наявність елементів наукової новизни; системність і повнота у розкритті теми, глибина аналізу статистичних даних та закордонних джерел; доцільність та коректність використаних методів дослідження.

Третій етап конкурсу (березень 2018 р.) передбачав підбиття підсумків, визначення переможців та апробація наукових доробків молодих учених на засіданні круглого столу «Впровадження кращих практик ЄС для створення сталого фінансового сектору України» в Академії праці, соціальних відносин і туризму (27 березня 2018 р., м. Київ). Круглий стіл став дружньою зустріччю для нетворкінгу,

обміну ідеями, неформального спілкування молодих учених та досвідчених науковців, представників академічного середовища та студентства.

Круглий стіл пройшов у інноваційному форматі TEDx, що означає серію коротких, доступних та оригінальних виступів спікерів в дусі місії TED «Ідеї, гідні розповсюдження». Основними доповідачами були молоді дослідники - учасники конкурсу молодих учених «Роль фінансового сектору у досягненні сталого розвитку: Європейський досвід та можливості його впровадження у національну практику», а лейтмотивом наукової дискусії стали оцінка можливостей впровадження європейського досвіду в Україні, порівняльний аналіз й прогноз наслідків євроінтеграції для вітчизняного фінансового сектору, визначення завдань та викликів, що стоять перед фінансовим сектором України, у цьому процесі.

У дискусії взяли участь 67 учасників з 13 областей України та 13 провідних вузів України. Створено неформальну мережу молодих та досвідчених дослідників, що впланує розробку спільних проєктів за напрямом Еразмус+ та активно співпрацювати щодо інформування учасників мережі про освітні та наукові заходи, що проводяться в організаціях учасників.

Переможцями Всеукраїнського конкурсу праць молодих учених «Роль фінансового сектору у досягненні сталого розвитку: Європейський досвід та можливості його впровадження у національну практику» визначені:

- Овсянникова Яна Олександрівна, Версаль Наталія Іванівна (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), конкурсна робота: «Паніка вкладників: компаративний аналіз країн ЄС та України»;
- Кулиняк Ігор Ярославович (Національний університет «Львівська політехніка»), конкурсна робота: «Банки з іноземним капіталом: рейтингування та роль у забезпеченні сталого розвитку фінансового сектору України»;
- Омеляненко Віталій Анатолійович, Красна Олена Миколаївна (Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка), конкурсна робота: «Фінансове забезпечення інноваційного процесу у сфері національної безпеки».

Кращими у окремих номінаціях конкурсною комісією визначені:

- у категорії «Перспективні дослідження» - Кремень Вікторія Михайлівна, Ковтун Світлана Валеріївна (Сумський державний університет), конкурсна робота: «Оцінювання впливу адекватності капіталу фінансових посередників на фінансовий та економічний розвиток країн»;
- у категорії «Перспективи сталого банківництва» - Вінська Оксана Йосипівна, Токар Володимир Володимирович, конкурсна робота: «Європейські стандарти корпоративної соціальної відповідальності банківського бізнесу в Україні: перспективи імплементації гендерної рівності»;
- у категорії «Використання сучасних методів аналізу у дослідженні економічних процесів» - Кремень Вікторія Михайлівна, Бочкарьова Тетяна Олександрівна (Сумський державний університет), конкурсна робота: «Логіт-модель прогнозування ймовірності банкрутства банків».
- у категорії «Фінансове забезпечення сталого розвитку» - Жорнова Олена Іллівна, Жорнова Ольга Іллівна, Хоменко Наталія Вікторівна (ГО «Академія моніторингу і експертизи»), конкурсна робота: «Становлення краудфандінгу в Україні крізь призму викликів для потенційного реципієнта».

Шість статей на основі конкурсних робіт переможців конкурсу пропонуються вашій увазі у поточному номері Вісника Академії праці, соціальних відносин і туризму.

Огляд матеріалів цього номеру

Низька адекватність банківського капіталу, нестабільна робота банків в сучасних умовах зумовлює недовіру вкладників до банківських установ та появу ефекту «паніки вкладників», коли власники

депозитів масово забирають свої кошти з банківської системи, що фактично призводить до системної кризи та може супроводжуватися масовими банкрутствами банків. **Яна Овсянникова та Наталія Версаль** у статті «Паніка вкладників: компаративний аналіз країн ЄС та України» проаналізували динаміку банківських депозитів в окремих країнах ЄС та Україні у 2007-2016 рр. Було з'ясовано, що у банках України, так само як у більшості нових членів ЄС, спостерігається тенденція до зростання ролі депозитів у формуванні банківських ресурсів та переважання депозитних джерел над недепозитними. Застосування запропонованого авторами підходу до оцінки інтенсивності паніки вкладників для дослідження банківських систем Німеччини, Хорватії та України дало змогу однозначно ідентифікувати паніку вкладників в Україні в 2009 р. та 2014 р.

Згаданий фактор довіри до банків з боку вкладників не зумовлюється тільки фінансовими чинниками, адже водночас значним є вплив нефінансових факторів, зокрема, позиції банку щодо корпоративної соціальної відповідальності. У контексті цієї тематики пропонуємо статтю **Оксани Вінської та Володимира Токаря** «Європейські цінності у корпоративній соціальній відповідальності банківського бізнесу: український вимір гендерної рівності». У ній розглянуто гендерний вимір через призму корпоративної соціальної відповідальності у фінансовому секторі в цілому та національних банках європейських країн, а також у комерційних банках України. На основі ретроспективного аналізу публічних статистичних даних проведено дослідження гендерної структури європейського фінансового сектору, а також національних банків країн-членів ЄС та України.

У зв'язку з глобалізацією та інтеграцією України у європейський фінансовий простір, зростає потреба у систематичній оцінці присутності іноземного капіталу у банківській системі України (зокрема з країн Європейського Союзу). Саме ці питання досліджено у статті **Ігоря Кулиняка** «Банки з іноземним капіталом: рейтингування та роль у забезпеченні сталого розвитку фінансового сектору України». За запропонованою автором методикою вітчизняні банки з іноземним капіталом проранжовано за індексом ефективності діяльності, що дозволило виокремити найефективніші з них за результатами діяльності 2016 р. Методика пропонується для практичного використання інвесторам, вкладникам, регуляторам ринку, фінансовим установам для оцінки ефективності та надійності банки як об'єктів інвестиційних вкладень.

Стаття **Віталія Омеляненка та Олени Красної** «Фінансове забезпечення інноваційного процесу у сфері національної безпеки» розглядає розробку фінансового інструментарію для стимулювання інноваційних процесів у контексті забезпечення інноваційної безпеки, конкурентоздатності та технологічного лідерства. На основі аналізу низки прикладів європейської практики інноваційної політики сформовано основні групи фінансово-економічного стимулювання інноваційної діяльності. Запропоновано складові, принципи побудови та методичні засади формування організаційно-економічного механізму стимулювання розвитку секторів, що забезпечують національну безпеку.

У наступній статті «Оцінювання впливу адекватності капіталу фінансових посередників на фінансовий та економічний розвиток країн» **Світлани Ковтун та Вікторії Кремень** висвітлено сутність концепції адекватності капіталу фінансових посередників та її значущість з позиції впливу на фінансово-економічний розвиток країни. Базуючись на оцінюванні впливу адекватності капіталу на показники розвитку банківського сектору та фінансово-економічного розвитку 22 країн (серед яких більшість європейські), було доведено, що адекватність капіталу фінансових посередників має у переважній кількості країн прямий взаємозв'язок із часткою капіталу в активах банків, рентабельністю активів, рентабельністю капіталу, співвідношенням активів центробанку та ВВП й обернений взаємозв'язок із часткою депозитів у ВВП, рівнем інфляції, рівнем безробіття та ВВП.

Завершує випуск стаття **Вікторії Кремень та Тетяни Бочкарьової** «Логіт-модель прогнозування ймовірності банкрутства банків», у якій на основі аналізу наявних у європейській, світовій та вітчизняній практиці особливостей побудови моделей прогнозування ймовірності банкрутства банків, автори запропонували власну модель для оцінки ймовірності банкрутства банківських установ. Серед

37 показників діяльності банків за допомогою алгоритму Фаррара-Глобера та матриці парних кореляцій було відібрано чотири предиктори - ключові факторні показники, що за умови їх включення у модель здійснювати прогноз ймовірності банкрутства банків з високою точністю. Побудована авторами у програмі STATISTICA логіт-модель прогнозування ймовірності банкрутства банків, має високу якість та може успішно використовуватися для досліджень як регуляторами фінансового ринку, так самими банками в системі їх фінансового менеджменту.

Впевнені, що участь у конкурсі в рамках проекту «Фінансовий сектор ЄС...» для молодих науковців, що є авторами поточного випуску Вісника, у тому числі й завдяки спільній роботі над дослідженнями з співавторами-досвідченими ученими, стане потужним стартом, сприятиме активізації наукових пошуків молоді у галузі європейських студій.

Перелік літератури та джерел інформації

1. Positive Impact Finance Initiative // United Nations Environment Programme. - Finance Initiative (UNEP FI). URL: <http://www.unepfi.org/positive-impact/positive-impact/> (Last access: 05/05/2018).
2. Гуляева Л., Жук Л. Реализация устойчивых инициатив в банковском секторе Европейского союза // Устойчивое развитие (Sustainable development). 2017. №.2. С.51-57.
3. Building a Sustainable Financial System in the European Union: the five 'R' s of market and policy innovation for the green transition // International Environment House, March 2016. URL: http://unepinquiry.org/wp-content/uploads/2016/04/Building_a_Sustainable_Financial_System_in_the_European_Union.pdf (Last access: 05/05/2018).
4. The financial system we need: from momentum to transformation /The UNEP Inquiry, 2nd Edition, October 2016. URL: http://unepinquiry.org/wp-content/uploads/2016/09/The_Financial_System_We_Need_From_Momentum_to_Transformation.pdf (Last access: 05/05/2018).
5. Corporate and institutional banking at a glance //BNP Paribas. URL: https://cib.bnpparibas.com/our-vision/corporate-and-institutional-banking-at-a-glance_a-42-15.html (Last access: 05/05/2018).
6. Business, Economy, Euro // The European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro_en (Last access: 05/05/2018).
7. Single Supervisory Mechanism // The European Central Bank. URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/thessm/html/index.en.html> (Last access: 05/05/2018).
8. The EU financial sector as a driver for sustainable development: European integration, policy reform and networked economy perspectives» // the Erasmus+ Project Results Platform. URL: <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/eplu-project-details-page/?nodeRef=workspace://SpacesStore/d21367ee-7a9a-4fb3-9a31-2c0d84eca551> (Last access: 05/05/2018).
9. Фінансовий сектор ЄС як рушій сталого розвитку: європейська інтеграція, реформи, перспективи мережевої економіки // Академія праці, соціальних відносин і туризму. URL: <https://www.socosvita.kiev.ua/node/1874> (дата звернення: 05/05/2018).